हरिपुर्वा नगरपालिकाको
बाल संरक्षण नीति
२०७८

हरिपुर्वा नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

हरिपुर्वा, सर्लाही

प्रदेश नम्बर-२

हरिपुर्वा नगरपालिकाको
बाल संरक्षण नीति
२०७८

हरिपुर्वा नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

हरिपुर्वा, सर्लाही

प्रदेश नम्बर-२

विषय सूचि

हरिपुर्वा नगरपालिकाको बालबालिकाहरूका हक अधिकार संरक्षणको लागि बनेको बाल संरक्षण नीति । ३

१. पृष्ठभूमिः ५

२. बाल संरक्षण नीतिका लागि भएका नीतिगत पहलहरू: ७

३ बाल संरक्षण नीतिको आवश्यकता: १०

४ हरिपुर्वा नगरपालिकाको पृष्ठभूमिः १३

५. हरिपुर्वा नगरपालिकाको लागि निर्मित बाल संरक्षण नीतिका उद्देश्यहरू: १४

६ हरिपुर्वा नगरपालिका को बाल संरक्षण नीतिनिर्माणका प्रक्रियाहरू: १६

७. हरिपुर्वा नगरपालिकाले बालबालिकासँग काम गर्नको लागि मूल्य मान्यता तथा जिम्मेवारीहरू/ नगरपालिकाको बाल संरक्षण सम्बन्धि आचारसंहिता: १७

८. हरिपुर्वा नगरपालिकाले के-कस्ता बालबालिका सम्बन्धि सवालहरू सम्बोधन गर्ने र सम्बोधन गर्ने प्रकृयाहरू: २२

९ हरिपुर्वा नगरपालिकाको बाल अधिकार समितिको संरचना: २९

१० हरिपुर्वा नगरपालिका स्तरीय बाल अधिकार समितिद्धारा बाल संरक्षण नीतिको कार्यान्वयन: ३०

हरिपुर्वा नगरपालिकाको बालबालिकाहरूका हक अधिकार संरक्षणको लागि बनेको बाल संरक्षण नीति ।

हरिपुर्वा नगरपालिकाका बालबालिकाहरूको अधिकारको सम्वर्द्धन, संरक्षण, प्रवर्द्धन र परिपूर्ति गर्दै बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक, संवेदनात्मक र भावनात्मक विकास गरी सर्वोत्तम हित सुनिश्चित गर्ने समयानुकुल कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले यस बाल संरक्षण नीतिको निर्माण गरिएको हो ।

यस बाल संरक्षण नीति भित्र प्रयोग भएका विभिन्न शब्दावलीहरू यस प्रकार छन्:

बाल अधिकार सम्बन्धी शब्दावलीहरु

- "संविधान" भन्नाले नेपालको संविधान, २०७२ लाई सम्झनुपर्छ ।
- "ऐन" भन्नाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ सम्झनु पर्छ ।
- "बालबालिका" भन्नाले नेपालको कानून अनुसार १६ वर्ष उमेर पूरा नगरेका र अर्न्तराष्ट्रिय कानून अनुसार १८ वर्ष उमेर पूरा नगरेका सबै व्यक्तिहरूलाई सम्झनु पर्छ ।
- "स्थानीय तह" भन्नाले नगरपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।
- "बाल कल्याण कोष" भन्नाले बालअधिकारको संरक्षण र सम्बर्धन गर्नका लागि **हरिपुर्वा नगरपालिका**मा खडा गरिएको बालकल्याण कोषलाई सम्झनु पर्दछ ।
- "नगरपालिका" भन्नाले हरिपुर्वा नगरपालिका सम्झनु पर्ने छ ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघको बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धि, १९८९ अन्तर्गत देहायका तीनवटा इच्छाधिन आलेखहरु समेत रहेका छन् :

  १) सशस्त्र संघर्षमा बालबालिकाको संलग्नता सम्बन्धी इच्छाधिन आलेख, २०००

  २) बालबालिकाको बेचबिखन, यौनशोषण र अश्लील चित्रण सम्बन्धी इच्छाधिन आलेख, २०००

३) बालअधिकार हनन्को उजुरीबारे सञ्चार कार्यविधि सम्बन्धी इच्छाधिन आलेख, २०११

- **बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५** मा बालबालिकाका १३ वटा मूलभूत अधिकारहरू सुनिश्चित गरिएका छन् । यो ऐन बालअधिकार महासन्धिको मूलभूत सिद्धान्तहरू र प्रावधानहरू अनुकूल रहेको छ र बालबालिकाको समग्र हक, हित, अधिकारलाई समेटिएको एक उत्कृष्ट बालमैत्री कानून हो ।
- "अनाथ बालबालिका" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिमका अनाथ बालबालिकाहरूलाई सम्भिनुपर्छ।
- "कसद्ररजन्य कार्य" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम हुने फौजदारी कसुरलाई सम्भिनुपर्छ ।
- "तोकिएको वा तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस बाल संरक्षण नीति अन्तर्गत बनेको नियमहरूमा तोकिएको वा तोकिएका बमोजिम भन्ने सम्भिनुपर्छ ।
- "बालबालिका" भन्नाले १८ वर्ष उमेर पुरा नगरेका व्यक्तिहरूलाई सम्भिनुपर्छ।
- "बालबालिका विरुद्ध को हिंसा" भन्नाले प्रचलित कानुनमा बालबालिका विरुद्धको हिंसा भनी तोकिएको कार्य सम्भिनुपर्छ ।
- "बाल सुधार गृह" भन्नाले दफा ३२ बमोजिम स्थापना भएको बाल सुरक्षा गृह सम्भिनु पर्छ ।
- "बाल यौन दुर्व्यवहार" भन्नाले प्रचलित कानूनमा बाल यौन दुव्यवहार भनी तोकिएको कार्य सम्भिनुपर्छ ।
- "वैकल्पिक हेरचाहा को आवश्यकता भएका" बालबालिका भन्नाले दफा २६ बमोजिमका बालबालिकालाई सम्भिनुपर्छ ।

१.पृष्ठभूमि:

बालबालिका भनेका देश निर्माणमा ठूलो भूमिका निर्वाह गर्ने एक अभिन्न अङ्ग हुन् । सम्पूर्ण बालबालिकाहरूको उचित सुरक्षा र संरक्षण सबै नागरिकहरूको दायित्व हो, जसले भोलिको दिनमा समाज र देशलाई सुदृढ बनाई अझै प्रगतिको बाटोमा लम्किन सहज बनाउँछ ।

बालबालिकाहरू बाँच्नका लागि उनीहरूका अभिभावक माथि आश्रित हुन्छन, अभिभावकहरूको सहयोग, सुरक्षा र समर्थन विना बालबालिकाहरूले विभिन्न कठिनाइको सामना गर्नुपर्दछ । जसमा उनीहरूको ज्यान पनि जोखिममा पर्ने सम्भावना उच्च रहेको हुन्छ । उनीहरू आफ्नो हित र अहितका बारे सोच्न सक्दैनन् र यसै कारणले बालबालिकाहरू विभिन्न हिंसा र दुर्व्यवहारका घटनामा परेको प्रशस्त उदाहरणहरू हाम्रो अगाडि छन् । तसर्थ सबै जिम्मेवार निकायका व्यक्तिहरूले बालबालिका जन्मिनु अघि र जन्मिए पछि उचित रेखदेख, पालनपोषण, शिक्षा र सुरक्षा दिएर योग्य नागरिक बनाउनुपर्ने नेपालको कानूनी संयन्त्रले बताउँछ ।

कुनै पनि विषयलाई मजबुत बनाई अगाडि लैजान कानुनको आवश्यकता पर्दछ । जस अनुरुप बालबालिकाका आवश्यकताहरूलाई परिपूर्ति गर्ने हिसाबले नेपालको कानुनमा उनीहरूलाई विशेष समूहका रूपमा राखिएको छ । उचित शिक्षा, पालनपोषण र अवसर लगायत उनीहरूको संरक्षण सम्बन्धि हक अधिकारको संरक्षण गरी योग्य नागरिक बनाउनु सम्बन्धित सबैको दायित्वको बारेमा मापदण्डहरू विकास गरिएको छ ।

संयुक्त राष्ट्र संघीय बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धि १९८९ लाई सेप्टेम्वर १४, १९९० मा नेपाल सरकारले अनुमोदन गरेर बालबालिकाको बचाउ, बाल संरक्षण, बालविकास र बाल सहभागिताको क्षेत्रमा आफ्नो अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धता प्रकट गरेको छ । साथै बाल बचाउको लागि गर्नुपर्ने विभिन्न कार्यहरू अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड र सिद्धान्तको परिधि भित्र सञ्चालन गर्दै आएको छ । नेपालले बालबालिकाको बेचबिखन, बाल वेश्यावृत्ति तथा बाल अश्लिल चित्रण विरुद्ध व्यवस्था भएको बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धिको स्वेच्छिक प्रोटोकल, २००० लाई २००६ मा अनुमोदन गरेर बालबालिकालाई सो कार्यमा नलगाउने र सशस्त्र द्वन्द्वमा बालबालिकाको प्रयोग तथा संलग्नताका विरुद्ध व्यवस्था भएको बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धिको स्वेच्छिक

प्रोटोकल, २००० लाई २००७ मा अनुमोदन गरेर सशस्त्र द्वन्द्वमा बालबालिकालाई संलग्न नगराउने दायित्व लिएको छ । यसका अतिरिक्त नेपालले निष्कृष्ट प्रकारका बालश्रम उन्मूलन सम्बन्धी आइ.एल.ओ. महासन्धि १९९९ लगायतका सन्धिलाई समेत अनुमोदन गरिसकेको छ ।

नेपालको संविधानले इतिहाँसमै पहिलो पटक अन्तरिम संविधान, २०६३ मा मौलिक हक अन्तर्गत राखिएको बालबालिकाको हक अधिकारलाई यस संविधानले अझ थप व्यवस्थित गरेको छ । संविधानको धारा ३९ अन्तर्गत बालबालिकाको हक शीर्षकमा १० वटा उप धारामा बालबालिकाको विकास, बचाउ, संरक्षण, सहभागिता लगायतको हकको प्रत्याभूति गरिएको छ । नेपालको संविधानमा राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व अन्तर्गत बुँदा (ञ) को उपबुँदा (५) मा बालबालिकाको सर्वोत्तम हितलाई प्राथमिकरूपमा मध्यनजर गर्ने भन्ने व्यवस्था उल्लेख भएको छ । यस संविधानमा बाल अधिकारका मूलभूतः सिद्धान्तहरू सहित बाल अधिकारका आधारभूत मान्यताहरूलाई स्पष्ट रूपमा अंगिकार गरिएकोले बाल अधिकारको दृष्टिकोणबाट यो संविधान अत्यन्तै प्रगतिशील देखिन्छ ।

बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा ५९ उपदफा (१) बमोजिम बालबालिकाको हक, हित र अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका लागि विशिष्टीकृत निकायको रूपमा राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद् गठन भएको छ । यसका साथै प्रादेशिक स्तरमा पनि बालश्रम, बालविवाह, बालबालिका विरुद्ध हुने अमानवीय यौन हिंसा, दुर्व्यवहार, गैरकानूनी ओसारपसार जस्ता बाल अधिकार विरुद्धका समस्याहरू निराकरण गर्न लगायत अनाथ, असहाय, सडक बाल बालिकाको संरक्षणमा लक्षित गरी कानुनहरूको निर्माण र नीतिहरूको पालना गरिँदै आएको छ । साथै प्रदेशस्तरमा नै विद्यालय शिक्षामा सिकाई उपलब्धिमा सुधार, पोषण स्थितिमा सुधार लगायत विभिन्न दुरुपयोग न्यूनीकरण गर्न चुनौतीहरूलाई मध्यनजर गर्दै नीति नियमको विकास गर्दै कार्य योजनाहरू अघि बढ्दै आएको छ ।

२. बाल संरक्षण नीतिका लागि भएका नीतिगत पहलहरू:

नेपालको संविधान (२०७२) ले बालबालिकाको हकलाई मौलिकहकको रूपमा व्यवस्था गरी बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिता जस्ता विषयहरू समेटी सर्वाङ्गीण विकासको प्रत्याभूत गरेको छ। बाल बालिका सम्बन्धी ऐन, २०४८ लाई प्रतिस्थापन गरी बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ लागू भएको छ । बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धिको धारा १ मा भएको व्यवस्था अनुसार १८ वर्ष मुनिका जनसंख्यालाई बालबालिका भनी परिभाषित गरिएको छ । बालबालिकाको विषय आवधिक योजनामा प्राथमिकताका साथ समावेश भएको छ। बालबालिकाको शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण, संरक्षणका विषयहरूमा उल्लेख्य कार्यहरू हुँदै आएको छ । साथै नेपाल सरकार बालबालिकाको विषयमा अत्यन्त संवेदनशील छ। नेपालको संविधानमा बालबालिकाको सर्वोत्तम हितलाई प्राथमिकताको रूपमा लिइएको छ। संविधानको धारा १० मा नागरिकता पाउने हक, धारा १६ मा सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक, धारा १७ मा स्वतन्त्रताको हक, धारा १८ मा समानताको हक (कुनै पनि आधारमा भेदभाव नगरिने), धारा १९ मा सञ्चारको हक, धारा २२ मा यातना विरुद्धको हक, धारा २६ मा धार्मिक स्वतन्त्रताको हक, धारा २७ मा सूचनाको हक, धारा २८ मा गोपनीयताको हक, धारा २९ मा शोषण विरुद्धको हक, धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी हक, धारा ३२ मा भाषा तथा संस्कृतिको हक, धारा ३५ मा स्वास्थ्य सम्बन्धी हक, धारा ४० मा दलितको हक, धारा ४२ मा सामाजिक न्यायका हकको व्यवस्था गरिएको छ। यी सबै हकहरू बालबालिकाको लागि समेत लागू हुन्छ। धारा ११(४) मा "नेपाल भित्र फेला परेको पितृत्व र मातृत्वको ठेगान नभएको प्रत्येक नाबालक निजको बाबु वा आमा फेला नपरे सम्म वंशजको आधारमा नेपालको नागरिक ठहर्ने छ" भन्ने उल्लेख छ। धारा ३९ अन्तर्गत बालबालिकाको हक शीर्षकमा १० वटा उप धारामा बालबालिकाको विकास, संरक्षण, सहभागिता लगायतको हकहरूको प्रत्याभूति गरिएको छ।

नेपाल सरकारले बालविकासका लागि १० वर्षे राष्ट्रिय कार्य योजना तयार गरी लागू गरेको छ। बालबालिकाको घरमा कार्यभारसँग सम्बन्धित न्यूनतम मापदण्डहरू तर्जुमा गरी लागू गरि सकेको छ भने केन्द्रमा रहेको केन्द्रीय राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद् मार्फत ७७ जिल्लामा रहेका राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद्ले बाल अधिकार र बाल संरक्षणको सवाललाई केन्द्रमा राखी काम गरिरहेको छ। महिला विकास विभागलाई

बालबालिका सम्बन्धी सवालहरू हेर्ने जिम्मेवारी दिइएको छ । साथै बाल न्याय समन्वय समितिले बालबालिकाको न्यायका क्षेत्रमा कार्यरत छ ।

बालबालिकाहरूको हक हितको संरक्षण, विकासका साथै बाल अधिकारको विषयलाई कल्याणकारी अवधारणाबाट अधिकारमुखी अवधारणामा रुपान्तरण गर्ने प्रयोजनाको साथ बालबालिका सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू स्थापित गरिएको हो । नेपाल सरकारको बाल अधिकारका मुख्य विषयहरू बाल बचाउ, बाल संरक्षण , बालविकास र बाल सहभागिता सम्बन्धी विषयमा केन्द्रित भई विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूको मापदण्डमा रहेर कार्यक्रमहरू गरिरहेको छ ।

कार्यक्रमलाई स्वरुप दिने क्रममा यु.पि.आर. अनुसार प्रत्येक राष्ट्रले अघिल्ला समयमा निर्माण गरेका नीतिहरूलाई कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्ने, प्रतिबद्धतालाई सुदृढ बनाउन पर्ने कुरामा जोड दिनुका साथै बाल अधिकार उल्लंघन भएको खण्डमा तत्काल प्रतिक्रियामुखि (Action Oriented) हुनुपर्छ भन्ने विषयमा जोड दिँदै बाल अधिकार संरक्षणको विषयमा फरक आयाम प्रस्तुत गर्ने प्रयास गरेको छ ।

बालबालिका सम्बन्धी नीति र कानूनहरूलाई एउटा छुट्टै दृष्टिकोणबाट हेरिएको छ, जस अन्तर्गत बालबालिकाको शिक्षालाई एउटा महत्वपूर्ण एकाइको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । जसमा सरकारले बालबालिकालाई औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षा निःशुल्क तथा कम शुल्कमा प्रदान गर्दै आएको छ । त्यस्तै बाल संरक्षण विभिन्न पाटाहरू जस्तो कि गरीब, अपाङ्गता भएका, दलित, शहीदका छोरा छोरी र छात्राको शिक्षामा पहुँच बढाउन छात्रवृत्ति लगायत छात्रवास, दिवा खाना, खाने तेल, विद्यालय पोशाक, निःशुल्क पाठ्यपुस्तक र शैक्षिक सामग्रीहरू प्रदान गरिएको छ । साथै गाउँस्तर सम्म स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निःशुल्क र कम शुल्कमा पोषण, भिटामिनका साथै आधारभूत र अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै आइएको छ र खोप कार्यक्रम अभियानकै रुपमा सञ्चालन गरिँदै आइएको छ । जन्म दर्ता र बाल अधिकारका वारेमा चेतना मूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएका छन् ।

बाल अधिकार तथा बालबालिकासँग सम्बन्धित अन्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय ऐन, कानुन, नीति नियम, निर्देशिका तथा रणनीतिका आधारमा हालसम्म स्थानीय स्तरमा बाल अधिकार संरक्षणका लागि विभिन्न कार्यहरू तथा प्रयासहरू हुँदै आइरहेको छ । विशेष गरेर हालको समयमा स्थानीय समस्या तथा सवालहरूलाई सही ढंगले पहिचान

गर्ने र उचित सम्बोधन गर्ने जिम्मेवारी अब स्थानीय सरकारहरूलाई आएको छ । यही परिवेशमा यस प्रदेश नं २ स्थित सर्लाहीको हरिपुर्वा नगरपालिकाको लागि यो बाल संरक्षण नीति तयार परिएको छ । यस नीतिले विभिन्न खाले अपाङ्गता भएका, आमाबुवा दुबै वा दुई मध्ये कुनै एक गुमाएका, संरक्षकविहिन, बालश्रमिक (अरुको घरमा, होटल तथा रेष्टुराँमा, विभिन्न पसलहरूमा, उधोगहरूमा, घर तथा बाटो निर्माणमा, यातायातका साधनहरूमा र अन्य व्यवसायमा) को रूपमा रहेका, बेचविखन तथा ओसारपसारमा परेका, विद्यालय बाहिर रहेका, हेला/भेदभाव/वेवास्ता र अन्य शारीरिक, मानसिक तथा यौनजन्य दुर्व्यवहारको कारण जोखिममा रहेका, बालविवाह भएको कारण वा बालविवाह हुन सक्ने जोखिममा रहेका, आमा बाबु वा संरक्षकहरू नै दीर्घ रोगी भएकाले वा मानसिक रोगी भएकाले वा अपाङ्गता भएकाले जोखिममा रहेका बालबालिकाहरूको हक हित संरक्षण गर्न, यस्ता जोखिममा रहेका बालबालिकाको संरक्षणको अधिकार सुनिश्चित गर्न आवश्यकमा विशेष पहल गर्नेछ ।

यस नीतिले प्रदेश स्तरको हकमा कुरा गर्दा भौगोलिक र सामाजिक समस्या तथा चुनौतीहरूको उचित सम्बोधनका लागि कानून बमोजिमका संरचना तयार पारी तहगत रूपमा केन्द्रीय सरकारसँग आपसी समन्वय, सहयोग र सहकार्य गरी बाल संरक्षणमा विशेषता कार्यहरू गर्नेछ ।

मुख्यतः यस नीति चरणबद्ध प्रक्रियामा विकास गरिएको छ, जस अन्तर्गत प्रारम्भिक अध्ययनका क्रममा भएको स्थलगत भ्रमणले विभिन्न कठिनाइहरू उजागर भयो । सोही कठिनाइहरूलाई ध्यानमा राख्दै स्थानीय स्तरमा बालबालिकाहरूको समस्या पहिचान गरी गहन विश्लेषणका साथ मुद्दाहरू पहिचान गर्न र विभिन्न प्रभावकारी संयन्त्रहरू जसले बालबालिकाको जीवनमा महत्वपूर्ण प्रभाव हिसाबले कार्य अघि बढाइयो ।

स्थलगत अध्ययन र स्थानीय सरोकारवालाहरूसँग छलफलको क्रममा यस क्षेत्रमा विद्यमान हानिकारक मूल्य मान्यता र विद्यमान सोचहरूमा पर्दै आएका बालश्रम, बालविवाह, बालबालिका विरुद्ध हुने अमानवीय यौनजन्य हिंसा, दुर्व्यवहार र विभेद, बालबालिकाको गैरकानूनी ओसारपसार जस्ता घटनाहरूको अन्त्य गर्ने कार्यहरूलाई विशेष प्राथमिकताको रूपमा लिएको छ ।

साथै , यस नीति निर्माणको क्रममा क्षेत्रगत अध्ययनबाट आएको विविध समस्याहरू मध्य अनाथ, सडक बालबालिका, अपाङ्गता भएका बालबालिका तथा एचआइभी/एड्सबाट

प्रभावित बालबालिकाको उपयुक्त हेरचाह तथा संरक्षण लगायतका विषयलाई प्रभावकारी ढङ्गबाट अघि वढाउनलाई यस नीतिले विभिन्न हिसाबले पहल गरेको छ ।

बालबालिकाहरूको जीवनमा समाज र परिवेशले ठूलो भूमिका खेलेको हुन्छ । त्यसै कारण बालबालिकाहरूसँग सम्बन्धित रहेर उनको सर्वोत्तम विकासको लागि उपयुक्त नीतिहरूको निर्माण र यसको संरक्षणमा गर्नंपर्ने आवश्यक कदमहरू स्थानीय स्तरदेखि नै गर्नको लागि यो नीतिको निर्माण गरिएको छ । यस नीतिले बालबालिकाहरूलाई सबै किसिमको भेदभाव, दुर्व्यवहार, शोषण तथा हिंसा बाट सुरक्षित तथा संरक्षण गरी समानता र समावेशी वातावरणमा हुर्कन र चौतर्फी विकास गर्न सक्षम, प्रतिस्पर्धी र अनुशासित नागरिकको रूपमा तयार हुन टेवा दिने छ ।

३ बाल संरक्षण नीतिको आवश्यकता:

यस बाल संरक्षण नीतिले बालबालिकाहरूलाई लक्षित गरी बनेका वा विकास भएका विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय, राष्ट्रिय र स्थानीय स्तरका पहलहरूलाई एकिकृत गरी बाल सुरक्षा र संरक्षणमा विशेष पहल गरेको छ । साथै यस नीतिले विभिन्न कारण र परिस्थितिले जोखिममा रहेका बालबालिकाहरूलाई सुरक्षा तथा संरक्षणको प्रत्याभुत गराउँदै उनीहरूको सुनौलो भविष्य निमार्ण गर्ने कार्यमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनुको साथै हरेक बालबालिकाहरूको बाँच्न पाउने नैसर्गिक अधिकारको संरक्षणमा जोड दिएको छ । समग्रमा यस बाल संरक्षण नीतिले हरिपुर्वा नगरपालिकासँग सम्बन्धीत रही बालबालिकाको अधिकार रक्षा गर्न तथा सम्भावित घटनाको रोकथाम गर्न, बालबालिका माथि हुने जोखिम न्यूनीकरण लगायत रोकथाम र सुरक्षा सेवाका लागि आवश्यक कदमहरू चाल्न निर्माण गरिएको हो ।

विशेषगरी बाल सुरक्षासँग सम्बन्धित सम्पूर्ण राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानुन र ती कानुनले पहिचान गरेका विषय वस्तुहरूलाई स्थानीयकरण गरी सोको कार्यान्वयन हुने वातावरणको सिर्जना गर्न र यसमा प्रतिबद्ध भई अघि बढ्न तथा बाल दुर्व्यवहार, उपेक्षा, हिंसा र शोषण जस्ता गतिविधि रोक्नका साथै बालबालिकाहरूको शिक्षा स्वास्थ्य र सम्पूर्ण आधारभूत विकासको लागि यस नीतिले ठूलो भूमिका खेल्ने छ । यस नीतिको मुख्य लक्ष्यमा बालबालिका र त्यसमा पनि गरिब र सीमान्तकृत

बालबालिकाहरूको सुरक्षालाई विशेष जोड दिइएको छ ।

साथै प्रदेश नम्बर २ को हरिपुर्वा नगरपालिकाले नीतिगत रूपमै बाल संरक्षणका सवालहरूलाई सम्बोधन गर्नुपर्ने र ती सवालहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि वडास्तर देखि नै कामगर्दै जानुपर्ने नितान्त आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी यस नीति निर्माण भएको छ ।

तसर्थः हरिपुर्वा नगरपालिकाका सम्पूर्ण पदाधिकारी, नगर सभाका सदस्यहरू, सम्पूर्ण कर्मचारीहरू, शिक्षकहरू, सामाजिक कार्यकर्ता, लगायत सम्पुर्ण सरोकारवालाहरू बालबालिकाहरू उपर हुन सक्ने विभिन्न खाले हिंसा, दुर्व्यवहार, वेवास्ता र शोषण तथा सम्भावित जोखिमहरू बारेमा चनाखो हुन, त्यसको तथ्यांक राख्न, त्यस्ता सम्भावित जोखिमहरूबाट जोगाउन तथा यसको बारेमा सम्पूर्ण नगरवासीलाई सचेत र सजग गराउन, र यस्ता घटनाहरू भई हालेमा उजुरी गर्ने र त्यसरी उजुरी भएका घटनाहरूलाई सम्बोधन गर्न नितान्त आवश्यक रहेको पनि यस नितिले प्रष्ट गर्दछ ।

बालबालिका उपर यस्ता घटना हुनै नदिन तथा कथमकदाचित भई हालेमा त्यस्ता घटनाको उजुरी गर्न (मौखिक वा लिखित), उजुरी उपर सुनुवाई गर्न र उचित सम्बोधन गर्नका लागि यस बाल संरक्षण नीतिको आवश्यकता परेको हो । यस नीतिले उजुरी गर्ने र उजुरी उपर सुनुवाई गर्ने एक प्रभावकारी संयन्त्रको निमार्ण गर्नका लागि पनि मार्ग निर्देश गर्नेछ ।

साथै स्थलगत अध्ययन र संरचनामा आधारित यस नीतिले समयानुकूल सुधार गर्दै बालबालिकाको संरक्षण, व्यक्तित्व विकास र हक, अधिकार प्रवर्द्धन गर्न दृढ संकल्प सहित कार्य गर्नेमा विश्वस्तता छ । बालश्रम तथा बालविवाह अन्त्य गर्ने, अभिभावक विहीन बालबालिकाको संरक्षण सहयोग, सडक बालबालिकाको उद्दार तथा व्यवस्थापन लगायत विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाहरूका लागि थप व्यवस्था गर्नेको लागि यस नीतिले विशेष जोड दिनेछ ।

प्रस्तुत बाल संरक्षण नीतिले विशेष गरी बाल अधिकारको संरक्षण तथा प्रचलनमा रहेका विषय वस्तुलाई आधार बनाए एउटा दरिलो खम्बाको रूपमा उभिने छ । जस अन्तर्गत स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्र भित्रका बालबालिकाहरूका अधिकारहरूको संरक्षण र प्रचलन ऐनको दफा ६४ बमोजिम गर्न गराउँन सक्नेछ भन्ने कुरामा विशेष जोड

दिएको छ । हरिपुर्वा नगरपालिकाको लागि निर्मित यस बाल संरक्षण नीतिले आफ्ना क्षेत्रभित्रका सबै बालबालिकाका लागि निम्नानुसारको सेवा सुलभ र सुनिश्चित रूपले प्रवाह गरि बालबालिकाहरूको अधिकार संरक्षणमा विशेष पहल गर्नेछ ।

- राष्ट्रिय खोप तालिका बमोजिमको खोप सेवा
- क्षेत्र भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूद्वारा निःशुल्क परीक्षण तथा औषधी सुविधा सहितको द्वैमासिक रूपमा विद्यालय स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन ।
- क्षेत्रभित्र बालबालिकालाई सामाजिक सेवा तथा मनोवैज्ञानिक सेवा दिने समाजसेवी र मनोविज्ञको सूचीकरण र उपलब्ध जनशक्तिको अद्यावधिक अभिलेख व्यवस्थापन तथा सेवाप्रवाह ।
- हिंसा, परित्याग वा अन्य दुर्व्यवहारबाट पीडित बनेका बालबालिकाको उद्दार, उपचार तथा अल्पकालीन स्याहारको बन्दोबस्त ।
- विपद् तथा प्रकोप (भूकम्प, बाढी, पहिरो, आगलागी, वन्यजन्तुको आक्रमण) प्रभावित बालबालिकाको उद्दार, उपचार तथा अल्पकालीन स्याहार सहायता ।
- स्थानीय चाडपर्व, विवाह भोज, मेला आदिमा बालबालिकाको सुरक्षार्थ प्राथमिक सेवा ।
- क्षेत्र भित्रका बालबालिकाको निर्वाध जन्मदर्ता ।
- बाल हित तथा बालमैत्री वातावरणमा सेवा पाउने सुनिश्चितताका लागि आवश्यक अन्य बन्दोबस्त ।
- विद्यालय उमेरका बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना हुनबाट रोक्न वा विद्यालयबाट निष्कासन गर्ने परिपाटीको अन्त्यको प्रयास कायम राख्ने ।
- बालबालिका विरुद्ध हुन सक्ने हिंसा, दुर्व्यवहार तथा शोषणको अन्त्यका लागि समुदायमा आधारित संरक्षण प्रणाली क्रियाशील बनाउने र प्रेषण प्रणालीलाई प्रभावकारी पार्ने ।

- जोखिममा रहेका बालबालिकाहरूको संरक्षण तथा शिक्षा, स्वास्थ्य, सहभागिताको अधिकारलाई सुनिश्चित गर्नका लागि विशेष योजना तय गरि कार्यान्वयन गर्ने ।

- बालबालिका उपर गरिने वेवास्ता, भेदभाद, दुर्व्यवहार, शोषण र हिंसा बारेमा उजुरी सुनुवाई गर्न, अनुसन्धान गर्न र उचित सम्बोधन गर्न सक्ने एक विशेष र अधिकारयुक्त संयन्त्र स्थापित गर्नेछौं र यस्तो संयन्त्रका बारेमा आम नगरबासीलाई विभिन्न माध्यमबाट जानकारी गराउँने ।

- बालबालिका उपर हुन सक्ने हिंसा, दुर्व्यवहार, शोषण, भेदभाव, वेवास्ता र यसका सम्भावित जोखिमहरूका बारेमा यस हरिपुर्वा नगरपालिकाका पदाधिकारीहरू, नगर सभाका सदस्यहरू, सबै कर्मचारीहरू, परामर्शदाता, श्रोतव्यक्ति, स्वयम्सेवकहरू, विभिन्न संघ संस्थाहरूका पदाधिकारी तथा सबै कर्मचारीहरू सचेत छन् भन्ने कुरा हामी सुनिश्चित गर्ने ।

- बाल दुर्व्यवहारका घटना बाहिर ल्याउने जो कोही व्यक्ति, समिति तथा संस्था, यस्ता घटना वा समस्याबाट प्रभावित बालकबालिका, कर्मचारी, पदाधिकारी, सामाजिक कार्यकर्ताको बारेमा आवश्यकता अनुसार गोपनियता कायम राख्दै आवश्यक सहयोग गर्ने ।

४ हरिपुर्वा नगरपालिकाको पृष्ठभूमि:

४.१ हरिपुर्वा नगरपालिकाको पृष्ठभूमि

संक्षिप्त परिचय

हरिपुर नगरपालिका, सर्लाही, प्रदेश नं.२ मा वि.स. २०७३ सालमा स्थापना भएको हो ा ९ वटा वडा रहेको यस नगरपालिका ६६.८६ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ, ७,१६७ घरधुरि रहेको यस नगरपालिकामा जम्मा जनसंख्या ४७,१८७ मध्ये माहिला को सङ्ख्या २४,३७७ र पुरषको संख्या २२,८१० रहेको छ, यस नगरपालिकाको पूर्वमा ईश्वरपुर न.पा., लालबन्दी न.पा. र चन्द्रनगर गाँउपालिका, पश्चिममा बागमती न.पा.,

उत्तरमा हरिवन न.पा. साथै दक्षिणमा कविलासी न.पा. र बरहथवा नगरपालिका रहेका छन्, यस नगरपालिकाले राष्ट्रिय र प्रादेशिक सरकारद्वारा निर्देशित नीतिनियमहरूको पालना गर्दै हकहित सुरक्षा र मानवअधिकारको संरक्षणमा विशेष जोड दिई राखेको छ। विशेषगरी बालबालिकाहरूको निम्ति यसले राष्ट्रिय बाल नीतिलाई आधार मानेर कार्यहरू सुचारु गरेपनि स्थानीय स्तरको नीतिको अभावमा धेरै कार्यहरू अघि बढाउन सकेको छैन। यद्यपी यसको वार्षिक योजना र परियोजनाभित्र शिक्षा, स्वास्थ्य, महिला विकास, लैंगिकविकास तथा सामाजिक समावेशीकरण, बालबालिका, खानेपानी तथा सरसफाई तथा अन्यकार्यक्रम सम्बन्धी योजनाले मुख्य स्थानमा राखेको छ।

प्रदेश नम्बर २ का लक्षित नगरपालिकाहरू भित्र रहेका सम्पूर्ण बालबालिकाहरूको अधिकारको संरक्षण र प्रर्वद्धन गर्ने मुख्य दायित्व भित्र रही आवश्यकताहरूको पहिचान गरी यस नीतिको सृजना गरिएको हो।

यस नीतिमा उल्लेख गरिएका सबै निर्देशनहरू प्रदेश नम्बर २ का लक्षित नगरपालिकाहरूका सबै पदाधिकारीहरु तथा कर्मचारीहरू , वडा कार्यालयका सवै पदाधिकारीहरू तथा कर्मचारीहरू, विभिन्न सामाजिक संघ संस्थाका पदाधिकारी, प्रतिनिधिहरू र कर्मचारीहरू, नगरपालिका, वडा कार्यालय र विभिन्न सामाजिक संघ संस्थासँग सम्बन्धित श्रोतव्यक्तिहरू, परामर्शकर्ताहरू, विषय विशेषज्ञहरू, अनुसन्धानकर्ताहरू, सर्वेक्षकहरू र स्वयम्‌सेवकहरू लगायतका सरोकारवालाहरूसँग विभिन्न छलफल पछि आवश्यकता पहिचान गरी तयार गरिएको छ।

५. हरिपुर्वा नगरपालिकाको लागि निर्मित बाल संरक्षण नीतिका उद्देश्यहरू:

५.१ प्रत्येक बालबालिकाहरूको अधिकारको संरक्षणका लागी सबै किसिमका शारीरिक वा मानसिक हिंसा र यातना, उपेक्षा, अमानवीय व्यवहार, लैङ्गिकतामा आधारित अथवा छुवाछुत सम्बन्धि दुर्व्यवहार, आफ्ना आमाबुवा, अन्य परिवारका सदस्य वा अविभावक, शिक्षक र अन्य व्यक्तिबाट यौन दुर्व्यवहारबाट बालबालिकालाई संरक्षण गर्ने, रोकथाम, उद्दार तथा पुर्नस्थापना र व्यवस्थापन गर्ने।

५.२ सबै किसिमका शारीरिक वा मानसिक हिंसा, क्षति वा दुर्व्यवहार, परित्याग, उपेक्षा, शोषण, मनो वैज्ञानिक समस्या वा यौन दुर्व्यवहारबाट बालबालिकालाई संरक्षण गर्ने ।

५.३ बालबालिकाहरू जन्मनु अघि र जन्मिसकेपछि १८ वर्ष सम्म उनीहरूलाई आवश्यक स्याहार, पोषण सहयोग, सुरक्षा र शिक्षा प्रदान गरी बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक र शैक्षिक विकास गर्ने ।

५.४ आफ्नो धारणा बनाउन सक्षम बालबालिकाहरूलाई निजसँग सम्वद्ध सबै विषयहरूमा आफ्नो विचार अभिव्यक्त गर्न पाउने अवसर दिई बाल संरक्षणको लागि बाल सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।

५.५ लिङ्ग, उमेर, जात, अपाङ्गता भएका, धर्म, भाषा, स्थानको आधारमा बालबालिका प्रति हुने सबै प्रकारको विभेद अन्त्य गर्न (परम्परागत विभेदपूर्ण व्यवहार तथा चलन) ।

५.६ बाल न्याय प्रणालीलाई बाल तथा लैङ्गिक र समावेशीकरण सहित सुदृढ र सुनिश्चित गर्ने ।

५.७ सबै सरोकारवालाहरूको जिम्मेवारीको रूपमा बाल सुरक्षा प्रचार गर्न र बालबालिका माथि हुने हिंसा र अन्य ज्यादतीपूर्ण घटनाहरू रोक्न, सुरक्षा र प्रतिक्रिया दिन प्रभावकारी बाल सुरक्षा सेवाहरू बनाउँदै लैजाने ।

५.८ बाल संरक्षण मापदण्डः लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको आधारमा बाल संरक्षणको मापदण्ड बनाई लागु गर्नुको साथै, त्यस क्षेत्रका सबै सार्वजनिक, निजी तथा सामाजिक संस्थाहरूलाई बाल संरक्षण मापदण्ड बनाई लागु गर्न प्रोत्साहन, सहयोग र अनुगमन गर्ने ।

५.९ बाल तथा लैङ्गिकमैत्री व्यवहार तथा समावेशीकरणः स्थानीय तहका सबै संरचनाहरू एवं यसका काम कार्यविधि र साथै बाल संरक्षण सम्बन्धि सेवाहरूमा बाल, लैङ्गिकमैत्री तथा समावेशीकरण सुनिश्चित गर्ने ।

५.१० अति जोखिममा परेका र रहेका बालबालिकाहरूका लागि आधारभुत आवश्यकता सहितको वैकल्पिक हेरविचार तथा सेवा सुनिश्चित गर्न ।

६ हरिपुर्वा नगरपालिका को बाल संरक्षण नीतिनिर्माणका प्रक्रियाहरू:

तराई भेगको भौगोलिक र सामाजिक संरचनाका कारण बालबालिकाहरू बढी जोखिममा रहने सर्वविदितै छ । त्यसमा पनि बालबालिकाहरू माथि हुने हिंसा र अपराधको विभिन्न स्वरुपहरू विभिन्न अध्ययन र समाचारको माध्यमबाट हामीहरूले दिनहुँजस्तो देख्दै र सुन्दै आएका छौं । बालबालिकाहरूलाई हिंसा, शोषण, दुर्व्यवहार र उपेक्षाबाट जोगाउने कार्यलाई निरन्तरता दिनलाई र नीतिनियमको निर्माण गर्ने हिसाबले तराई स्थित बाल संरक्षण र बाल अधिकारको स्थितिको बारेमा अन्तर्दृष्टि प्राप्त गर्न विभिन्न स्तरका सरोकारवालाको बैठकहरू आयोजना गरियो । विशेषगरी यस नीति निर्माण गर्नपूर्व स्थानीय स्तरमा रहेका सरोकारवालाहरूसँगको अन्तरक्रियाबाट प्रस्तुत मुख्य समस्या र चुनौति उजागर गरिएको छ :

- स्थानीय तहमा लामो समयसम्म सम्बन्धित शाखामा कर्मचारी नहुनुले यस विषयले स्थानीय तहमा प्राथमिकता नपाएको ।
- समितिमा उपमेयरको संयोजकत्वमा हुँदा नीति नियमका समस्या समाधान गर्ने कर्मचारी नभई तत्काल बजेट बिनियोजन नभएको ।
- स्थानीय तहकोको धेरै प्राथमिकता भौतिक पुर्वाधार निर्माण भएकोले यो कार्य सम्पादनमा ध्यान नपुगेको ।
- स्थानीय तहमा बालबालिका सम्बन्धि विषयले प्राथमिकता नपाएकोले तथ्याङ्क, कार्यक्रम र नीतिहरूको अभाव भएको ।
- विभिन्न बाल संरक्षणसँग सम्बन्धित मुद्धाहरू तराई मधेसमा देखिएता पनि नगरपालिका तथा सरोकारवाला निकायहरू बिच परस्पर समन्वयको अभाव भएकोले ।
- तराईको भौगोलिक र सामाजिक अवस्थाले संरक्षण तथा न्याय सेवामा अपुरो पहुँच तथा बालबालिका सम्बन्धि चेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यमा समस्या भएकोले ।

यस नीति निर्माणको क्रममा उल्लेखित समस्या र चुनौतीहरूलाई समाधानको पाटोबाट पनि अघि बढाइएको छ । जसमा स्थानीय सरकारले बालबालिकाहरूको अधिकारको समर्थनमा सामाजिक चेतना, वकालत, जागरूकता अभियान, र सामाजिक परिचालन निर्माणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु पर्ने आवश्यकता देखापरेको छ ।

साथै यो नीति सीमित श्रोत र साधनको अत्याधिक उपयोग गरी बालबालिकाको हक अधिकारको संरक्षण गर्ने, बालबालिकाहरूको विकास गर्ने र बाल सहभागिता अभिवृद्धि गर्न मुख्य आवश्यकताको विषयमा रहेको छ । यस नीति मार्फत विविध चुनौतिहरू जस्तै बाल अधिकार संरक्षणका लागी बालबालिकाहरूका सम्मानलाई सम्बोधन गरि अघि बढाइएको छ ।

७ हरिपुर्वा नगरपालिकाले बालबालिकासँग काम गर्नको लागि मूल्य मान्यता तथा जिम्मेवारीहरू/ नगरपालिकाको बाल संरक्षण सम्बन्धि आचारसंहिता:

अनिवार्य गर्नुपर्ने कामहरू:

- बालबालिकासँग कुनै पनि काम गर्दा उनीहरूको शारीरिक, मानसिक पक्षलाई ध्यानमा राखी गर्नुपर्छ । उनीहरूको शिक्षा र सहभागितामा हानी नोक्सानी, खतरा वा जोखिम नहुने स्थान, मिति र समय छनौटबारे व्यवहारमा लागु गर्नपर्ने ।

- कसैलाई पनि हानी नगर्ने सिद्धान्तमा केन्द्रित रही बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरू विरुद्ध हुने शारीरिक र मानसिक लगायत सबै प्रकारका हिंसा, विभेद, दुर्व्यवहार, शोषण र उपेक्षाको अन्त्य गर्नपर्ने ।

- बालबालिकालाई बाल दुर्व्यवहार सम्बन्धि कुनैपनि सवाल उठाई छलफल गर्नको लागी सहज वातावरण तयार गरीदिनु पर्ने ।

- बालबालिकासँग सम्बन्धित कुनै पनि योजना कार्ययोजना तर्जँमाहरूको क्रियाकलाप अघि बढाउँदा वा निर्णय गर्दा जहिले पनि बालबालिकाको सर्वोत्तम हितलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने ।

- बालबालिकाहरूलाई जोखिममा पार्ने, उनीहरूलाई नोक्सान पुऱ्याउने कुनै पनि क्रियाकलाप वा व्यवहार प्रति सचेत हुनपर्ने र कुनै किसिमको यस्ता क्रियाकलाप हुन नदिन न्युनिकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।

- बालबालिकाहरू माथि भइरहेका यौन शोषण र उनीहरू माथि हुने यौन दुर्व्यवहारका घटनाहरूलाई गम्भीर अपराधको रूपमा लिइने । इन्टरनेट, इमेल, मोबाइल जस्ता विद्युतीय सेवा प्रदायकले बाल यौनदुर्व्यवहार नहुने गरी मात्र सूचना प्रवाह गर्ने व्यवस्था गरिने ।

- बालबालिकासँग सम्वन्ध राख्ने सबै मुख्य कागज पत्रहरूको सुनिश्चितता गर्न सबै निकायहरूबाट प्रक्रिया सरल र सहज बनाइनेछ । साथै शिक्षामा पहुँच, विद्यालयमा नामाङ्कन, लैंगिक समानता र पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूको मृत्यु दरमा कटौतीमा सुधार ल्याउने ।

- राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानून नीति र कार्यपत्रहरूमा आधारित भई बाल हिंसा, संरक्षण सम्बन्धी घटना व्यवस्थापन र बाल अधिकारमैत्री योजना तर्जँमा सम्बन्धी तालिम प्रदेश, जिल्ला अनुरूप स्थानीय तहमा सञ्चालन गरी बालबालिकाहरूको सुरक्षाको निम्ति विशेष पहल गर्ने ।

- बालसुरक्षा, शिक्षा र खेलकुद लगायत तिनको प्रतिभा विकासका ठोस कार्यक्रम तर्जँमा गरी लागू गर्ने र त्यसमा बालबालिकालाई स्वैछिक रूपमा व्यवस्थापकीय भूमिका खेल्ने अवसर प्रदान गरिने ।

- बालबालिकाको क्षमता तथा सीप विकास, प्रतिभा प्रस्फुटनका लागि उनीहरूकै पहलमा बाल हितकारी सूचना सामग्री, भित्तेपत्रिका प्रकाशन र रेडियो कार्यक्रम सञ्चालन गर्नमा आवश्यक श्रोत साधन उपलब्ध गराउनेमा पहल गर्ने ।

- स्थानीय बाल अधिकार समितिको निर्माण हुनपर्ने र उक्त समितिले बालबालिकाहरूको हक हितका निम्ति दीर्घकालिन नीति, योजना र वार्षिक

कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृत गर्ने र गराउने कार्यमा विशेष जोड दिनुका साथै बालबालिकाको अधिकारको सम्मान, संरक्षण, प्रवर्द्धन र परिपूर्तिको लागि आवश्यक स्थानीय नीति, कानून, योजना, कार्यक्रम र संस्थागत संयन्त्रको व्यवस्था गर्न स्थानीय तहलाई सुझाव दिने विषयमा ध्यानाकर्षणका साथै पहल पैरवी गर्ने ।

- बाल कल्याण अधिकारीको चयन गर्ने र सो व्यक्तिले बाल कल्याणमा टेवापुग्ने काम, कर्तव्य र अधिकारहरू जस्तो कि स्थानीय बाल अधिकार समितिको निर्णय एवं निर्देशनहरू कार्यान्वयन गर्ने वा गराउनेमा जोड दिने

- सो अधिकारीले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबाट स्वीकृत नीति र योजना अनुरूप समितिको वार्षिक कार्यक्रम र बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तह र स्थानीय बाल अधिकार समितिलाई आवश्यक सहयोग गर्ने एवं कार्य सम्पादनको प्रगति प्रतिवेदन समितिको बैठकमा पेश गरी स्थानीय तह भित्र स्थायी तथा अस्थायी रूपमा बसोबास गर्ने सबै बालबालिकाले प्राप्त गर्नुपर्ने हेरचाह, स्वास्थ्य, शिक्षा, संरक्षण तथा सहभागिताको अवस्था सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, अध्यावधिक र विश्लेषण गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने र स्थानीयतहका जोखिममा परेका, विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका, वैकल्पिक हेरचाहको आवश्यकता भएका तथा कसूरबाट पीडित बालबालिकाको तत्काल उद्दार, मनोसामाजिक परामर्श, उपचार, अस्थायी संरक्षण, आमाबाबुलाई पारिवारिक सहयोग, पारिवारिक पुनर्मिलन तथा वैकल्पिक स्याहार लगायतका कार्य गर्ने ।

गर्नै नहुने कामहरू :

- कुनै पनि बालक वा बालिकालाई पिट्ने, कुट्ने, गालीगलौज गर्ने लगायतका शारीरिक वा मानसिक यातना दिने वा अन्य दुर्व्यवहार हुने खालको व्यवहार नगर्ने ।

- अरुबाट टाढा वा एक्लै राखेर कुनै पनि बालक वा बालिकासँग चाहिने भन्दा बढि समय बिताउनु हुदैन ।

- बालकबालिकाहरूको मन्जुरी भए पनि वा नभइकन उनीहरूसँग यौन सम्बन्ध राख्नु हुदैन वा अन्य कुनै पनि किसिमका यौनजन्य क्रियाकलाप गर्नं हुदैन ।

- बालबालिकाहरूलाई हिनताबोध हुने, नियास्रो लाग्ने, लज्जित बनाउने, मनोभावनामा चोट पुग्ने कुनै पनि क्रियाकलाप, व्यवहार, शब्द वा भाषा प्रयोग गर्नं हुदैन ।

- संरक्षक विना कुनै पनि बालकबालिकालाई आफूसँग राति बास बसाउनु हुदैन वा अभिभावक वा संरक्षक विना टाढा लग्नु हुदैन ।

- बालविवाहसँग सम्बन्धित कुनै पनि भोज भतेर, जन्ती, लोकन्ती अन्य वा कार्यक्रममा संलग्न हुनु हुदैन ।

- बालबालिकाहरूले आफूलाई वा अरु बालबालिकाहरूलाई भएको दुर्व्यवहारको घटना वा समस्या बताउन लागेको बेला हाँस्ने, रोकिदिने वा निरुत्साहित गर्ने काम गर्नंहुदैन ।

- सबै प्रकारका शारीरिक वा मानसिक हिंसा, क्षति वा दुर्व्यवहार, परित्याग, उपेक्षा, शोषण वा यौन दुर्व्यवहारबाट बालबालिकाको संरक्षण गर्ने ।

- बालबालिकाको मानसिक तथा शारीरिक विकासका लागि प्रारम्भिक बाल विकासमा पहुँच बढाउनुका साथै बालबालिका तथा किशोर किशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरी उनीहरूको जीवनलाई सुरक्षित बनाउने ।

बालबालिका उपर यौन दुर्व्यवहार वा मानसिक तथा शारीरिक यातना दिने खालको दुर्व्यवहार गरेको कुरा कुनै पनि श्रोतबाट जानकारी भएमा प्रचलित कानूनका आधारमा उजुरी गर्ने :

- उजुरी गर्ने प्रक्रियामा उजुरी र प्रतिक्रियाको संयन्त्र स्पष्ट रूपमा बाल र लैङ्गिकमैत्री र सामाजिक समावेशीकरण सहितको हुनुपर्छ, जस्तै अपाङ्गगता भएका बालबालिका, अशिक्षित बालबालिकामैत्री हुनुपर्छ ।

- विभिन्न कार्ययोजना, नीति तथा रणनीति, कार्यक्रम र परियोजनाहरू सञ्चालन गरी उजुरीको श्रोत गोप्य भए नभएको सुनिश्चित गर्ने गराउने । कुनै पनि

बालबालिकासँग सम्बन्धित कुनै पनि सुचना वा जानकारी उनीहरूको हित विपरित हुने गरि सार्वजनिक गर्नुहुदैन वा गोपनियताको अधिकार उलङ्घन गर्न हुदैन ।

- स्थानीय तहका जोखिममा परेका, विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका, वैकल्पिक हेरचाहको आवश्यकता भएका तथा कसूरबाट पीडित बालबालिकाको तत्काल उद्दार, मनोसामाजिक परामर्श, उपचार, अस्थायी संरक्षण, आमा बाबुलाई पारिवारिक सहयोग, पारिवारिक पुनर्मिलन तथा वैकल्पिक स्याहार लगायतका कार्य गर्ने ।

- यौनदुर्व्यवहार लगायतका विभिन्न दुर्व्यवहारबाट बच्न सकिने उपायहरू बारेमा बालबालिकाहरूलाई सिकाउने ।

- घटनाहरू उजुरी गर्ने निकाय र प्रक्रियाको बारेमा बालबालिकाहरू र तिनीहरूका अभिभावकलाई विस्तृत रूपमा जानकारी दिनुपर्ने र उजुरी र कार्वाहीको प्रक्रिया बाल तथा लैङ्गिकमैत्री र समावेशी हुनुपर्ने छ ।

- बालबालिकाको सुरक्षा, उनीहरूको तत्काल आवश्यकता र इच्छा चाहनालाई सुनिश्चित गरी मनोसामाजिक अवस्थाप्रति सजक रहनुपर्ने ।

- अनुसन्धान पश्चात घटनाको प्रकृति हेरेर सामान्य दुर्व्यवहार भएको खण्डमा सम्बन्धित पदाधिकारी तथा कर्मचारीलाई सचेत हुनका लागि लिखित रूपमै चेतावनी पत्र दिइनेछ ।

- तर अनुसन्धान पश्चात सम्बन्धित पदाधिकारी वा कर्मचारीदोषी प्रमाणित भएको खण्डमा कानुनी कार्वाहीका लागि हरिपुर्वा नगरपालिका स्वयमले आवश्यक प्रक्रिया अघि बढाउनेछ । दुर्व्यवहार पिडित बालबालिकाको लागी पूर्ण सुरक्षा सहितको लैङ्गिकमैत्री अस्थायी आवासको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

८. हरिपुर्वा नगरपालिकाले के-कस्ता बालबालिका सम्बन्धि सवालहरू सम्बोधन गर्ने र सम्बोधन गर्ने प्रकृयाहरू:

बालबालिका केन्द्रित विभिन्न सवालहरूको उचित सम्बोधन गर्नँ यस नीतिको प्राथमिक लक्ष्य हो । हरिपुर्वा नगरपालिकाले यस बाल संरक्षण नीतिको घेराभित्र रहेर विभिन्न खालका सवालहरूको उठान गर्नँका साथ-साथै ती सवालहरूलाई उचित हिसाबले सम्बोधन पनि गर्नेछ । तल उल्लेखित सवाल र संशोधन प्रक्रियाहरूलाई विशेष ध्यानमा राखिएको छ ताकी कुनै पनि कार्य गर्दा आगामी दिनमा कुनै पनि बालबालिकाहरूको अधिकार हनन् नहोस् र उनीहरुको मानव अधिकार रक्षामा सम्पूर्ण बल पुगोस् । यसका अतिरिक्त स्थानीय स्तरमा आवश्यक पर्ने बालबालिका सम्बन्धी समस्याहरूमा बालबालिकाहरूको सुरक्षा र अधिकार रक्षाका लागि कार्यक्रमहरू थप्दै लगी अझ बाल अधिकार मजबुत गर्न सकिनेछ ।

अनाथ, असहाय वा वेवारिसे अवस्थाका बालबालिका:

- कुनै पनि कारणबाट अनाथ, असहाय वा वेवारिसे भएका बालबालिकाको पहिचान गरी सूचना अध्यावधिक गर्ने ।

- परिवारमा आधारित स्याहारको व्यवस्था हुन नसकेका बालबालिकाको लागि आवासीय बाल गृह वा अन्य वैकल्पिक स्याहारको व्यवस्था गर्ने । यस्ता बालबालिकाका लागि लैङ्गिकमैत्री र अपाङ्गमैत्री अस्थायी आवास तथा पुनःस्थापनाको व्यवस्था गर्ने । यस्ता बालबालिकाको परिवार वा आफन्तको खोजी गरी परिवारमा पठाउने ।

- परिवार, स्थानीय निकायका प्रतिनिधि र अन्य व्यक्तिहरूको रोहबरमा बाल सुरक्षाको लागि विशेष पहल गरिनेछ । जसमा वैकल्पिक स्याहार प्रदान गर्न योग्य तथा इच्छुक व्यक्ति तथा संस्थाहरूको पहिचान तथा सूचीकरण गर्ने । जोखिममा परेका र सीमान्तकृत बालबालिकाको लागि तत्काल लैङ्गिक संवेदनशील उद्धार र राहत सेवा प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिने छ ।

- हराएका वा अलपत्र अवस्थामा भेटिएका बालबालिकाको उद्दार गर्ने, अस्थायी केन्द्रमा राखी बाबुआमा वा परिवार खोज्ने, परिवारमा पुनःएकीकरण र

पुनर्स्थापना गर्नका लागि बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्रलाई थप प्रभावकारी बनाइने ।

- वेवास्ता, उपेक्षा र हेलचेक्राइबाट संरक्षण गर्नंपर्ने र पुर्नस्थापना केन्द्र, परामर्श केन्द्रमा बालबालिकाको निम्ति परामर्श, कानुनी उपचार तथा जिवनोपयोगी सीप र सहयोग लगायतका सेवा तथा सहयोग प्रदान गर्ने । पुनःस्थापना केन्द्र, परामर्श केन्द्रका संरचना र यसका कार्यविधि र सेवालाई लैङ्गिक तथा बालमैत्री साथै समावेशी बनाउने ।

अपाङ्गता भएका बालबालिका:

- अपाङ्गता भएका बालबालिकाको अपाङ्गताको विविध किसिम सहित तथ्याङ्क संकलन तथा अभिलेखीकरण गर्ने र परिचय पत्रको व्यवस्था गर्ने गराउँने ।
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाको लागि आवश्यक पर्ने विशेष स्याहार, मनोविमर्श, पुनर्स्थापना, उपचार, छात्रवृत्ति जस्ता सेवाहरूको नक्साङ्कन तथा सूचीकरण गर्ने ।
- अपाङ्गमैत्री स्थान, विद्यालय सञ्चालन र समावेशी शिक्षाका मापदण्ड निर्धारण तथा अनुगमन गर्ने तथा गैर सरकारी तथा निजी सेवाप्रदायक मार्फत त्यस्ता सेवा प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

बालविवाह:

- बालविवाहको कारणले हुने आर्थिक, सामाजिक तथा स्वास्थ्य एवम् व्यक्तित्व विकास सम्बन्धी असर र कानुनी प्रावधान आदि बारे लक्षित समुदाय पहिचान गरी सचेतना गर्ने ।
- बालविवाह गर्न वा गराउन लागेको अवस्थामा सम्बन्धित परिवार तथा बालबालिकालाई सम्झाई-बुझाई तथा आवश्यक सहयोग, सेवा उपलब्ध

गराई बालविवाह रोक्ने वातावरण निर्माण गर्ने । बाल विवाहका मुल जड पत्ता लगाई, त्यसको समाधान गर्न आवश्यक योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने । बालविवाह अन्त्यको लागी पहल गर्ने ।

- बालविवाह रोक्न स्थानीय सरकार र विकासका साझेदार संस्थाहरूको सहकार्यमा समुदाय स्तरका संघ संस्थाहरूलाई परिचालन गरिने छ । बाल विवाह विरुद्धको उजूरी सक्रियताका साथ लिने र कारवाही गर्ने व्यवस्था गरिने छ र बाल विवाह रोक्ने कार्यका लागि स्थानीय निकायलाई थप जिम्मेवारी दिइने छ ।

- बालबालिका विरुद्धका अपराध जन्य घटनाहरूमा बाल बालिकाको हक हितको संरक्षणको निम्ति सञ्चालित बाल हेल्पलाइनलाई प्रहरी प्रशासन, स्थानीय तह, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, कानूनी सहयोग गर्ने संस्थाहरू, बालबालिका तथा मानव अधिकारसँग सम्बन्धित संघ-संस्थाहरू, अस्पताल, सञ्चार माध्यम, समुदाय, बालबालिकाका समूह तथा व्यक्तिहरूको सहयोग र समन्वय प्राप्त भइरहेको छ । बाल हेल्पलाइन सेवाले अल्पकालीन संरक्षण, मनोसामाजिक विमर्श, पारिवारिक पुनर्मिलन तथा संस्थागत पुनर्स्थापना लगायत बालबालिका विरुद्धका अपराध नियन्त्रण गर्न तथा बाल अधिकार हनन् बारे राज्यलाई जानकारी दिन सहयोग गर्ने छ ।

- कुनै पनि बालबालिकालाई बालविवाह, गैरकानूनी ओसारपसार र अपहरण गर्न वा बन्धक राख्न पाइने छैन र सो गरेमा कानून बमोजिम सजाय हुनेछ र यससँग सम्बन्धीत दाइजो प्रथा र अन्य विभिन्न गर्भवस्था र हिंसामा परेका महिलाहरूलाई विशेष प्राथमिकताको साथ सहयोग र सुरक्षा दिइनेछ , विशेषगरी बालबालिकाको हकमा यसलाई अझ मजबुत बनाइने छ ।

बाल श्रम अन्त्य गर्ने गराउने:

- बालश्रम हुने सम्भावित निजी तथा व्यावसायिक क्षेत्रको नियमित अनुगमन गर्ने ।

- बालश्रम निरुत्साहित गर्ने र बालश्रम प्रयोग भएका सेवा तथा सामग्री प्रयोग नगर्ने नगराउने ।

- निश्चित आधार तथा मापदण्डको आधारमा बालश्रम मुक्त वडा/नगरपालिका घोषणा तथा हरियो झण्डा अभियान (बालश्रम मुक्त यातायात क्षेत्र, होटल, रेस्टुरेन्ट, उद्योग तथा कलकारखाना, घरेलु कामदार आदि) सञ्चालन गर्ने ।

- गैर कानुनी रूपमा श्रममा लगाइएका बालबालिकाको लागि कानुनी उपचार तथा क्षतिपूर्तिको लागि सहजीकरण गर्ने ।

- बालश्रमले बालबालिकाको दीर्घकालीन शारीरिक र मानसिक सामाजिक विकासमा असर गर्ने भएकोले यसको निवारणको लागि कुनै उद्योग वा कल कारखानामा बालबालिकालाई बाल श्रमिकको रूपमा काममा लगाए, नलगाएको वारेमा जाँचबुझ गर्न अनुगमन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । कुनै रोजगारदाताले बाल श्रमिकलाई काममा लगाएको पाइएमा बालबालिकाको तत्काल उद्धार गरी रोजगारदातालाई कारवाही गरिनेछ । त्यसरी उद्दार गरिएको बालबालिकाको पुर्नस्थापनाको लागि एकीकृत राहत सुविधा उपलब्ध गराइनेछ र उद्दार तथा पुर्नस्थापना बाल तथा लैङ्गिकमैत्री बनाइने छ ।

- बालबालिकाको शारिरिक, मानसिक, संवेगात्मक असर गर्ने कार्यलाई अन्त्य गर्न स्थानीय तहमा त्यस्ता कार्यमा लगाउने होटल, इट्टाभट्टालाई कार्वाही गरी बालश्रम मुक्त बनाउने ।

- घर, समुदाय, बाल विकास केन्द्र, विद्यालय, आवासिय बालगृह, बालसुधार गृह, उपचार केन्द्र, कार्यस्थल वा अन्य स्थानमा अनुशासनको नाममा बालबालिका उपर हुने शारीरिक तथा मानसिक दण्ड सजाय दिएमा हुन सक्ने सजाय तथा कानूनबारे प्रचार प्रसार गर्ने ।

- कुनै पनि बालबालिकालाई उसले नसक्ने कार्य बोझ थपि वा कुनै पनि खालको काम गराउन घर, विद्यालय वा अन्य जुनसुकै स्थान र अवस्थामा शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको यातना दिन पाइने छैन ।

बालबालिकाको बेचबिखनको अन्त्यः

- देशभित्र तथा देश बाहिर हुने बालबालिकाको बेचबिखन विरुद्ध अभिभावक तथा बालबालिकालाई सञ्चार माध्यम, स्थानीय समूह, बाल क्लव, विद्यालय लगायत विभिन्न माध्यमबाट सचेतना गर्ने ।

- बालबालिकाको बेचबिखन रोक्नका लागि नेपाल प्रहरी तथा संघ संस्थाहरूसँगको समन्वयमा स्थानीय तहका मुख्य नाकाहरूमा चेक पोष्टहरूको व्यवस्था गर्ने ।

- बेचबिखनमा पारिएका बालबालिकाको उद्दार, स्वदेश फिर्ती, पारिवारिक पुनर्मिलन, पुनर्स्थापना, आपत्कालीन संरक्षण, परामर्श, कानुनी उपचार तथा जीवनोपयोगी सीप र सहयोग लगायतका सेवा तथा सहयोग बाल, लैङ्गिक र अपाङ्गतामैत्री हुनुपर्छ ।

शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य सेवा प्रदायकः

- बालबालिकासँग सम्पर्कमा आउने सेवा प्रदायकले यौन शोषण तथा दुर्व्यवहारको लक्षण पहिचान गर्ने तथा उजुरी गर्ने क्षमता अभिवृद्धि तथा उजुरी प्रणाली स्थापना गर्ने ।

- विद्यालयमा भयरहित वातावरणमा सिक्ने तथा सिकाउने अवस्थाको विकास गर्न विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकमा जागरण तथा सहकार्य प्रवर्द्धन गर्ने । गुणस्तर सहितको आधारभूत शिक्षा लागु गर्नंपर्ने ।

- दलित, मुस्लिम, अति गरिबीको रेखा मुनि रहेका बालबालिकाहरूलाई पालिकाले शिक्षा स्वास्थ्य जस्ता विषयमा प्राथमिकता दिने ।

- शिक्षण संस्था र स्वास्थ्य सेवा प्रदायकलाई लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण संवेदनशील संरचना सम्बन्धि मापदण्ड बनाई लागु गर्न सहयोग तथा अनुगमन गर्ने ।

- नैतिक शिक्षा र अभिभावक शिक्षा अतिरिक्त क्रियाकलाप संगीत, कला शैक्षिक भ्रमणमा जोड दिने ।

- मदरसा धार्मिक समुदाय विद्यालय/मुस्लिम बालबालिकाहरूका लागि (शैशिक सामग्री/समर्थन अनुदान २०६३ अनुसारको दिशा निर्देशन) र अन्य कार्य योजनाको दिगोपनाका लागि पहल गर्ने ।
- विद्यालय, स्वास्थ्य कार्यालयको संरचना, सेवा र वातावरणलाई बाल, लैङ्गिकमैत्री र अपाङ्गगता मैत्री बनाउन लगाउने र अनुगमन गर्ने ।
- विद्यालय जानबाट बञ्चित रहेका बालबालिकालाई विद्यालयमा पहुँच गराउने उपयुक्त वातावरण तथा आर्थिक श्रोत व्यवस्थापन गराउने ।
- उचित शिक्षा, वैकल्पिक शिक्षा भित्र विपद् जोखिम व्यवस्थापनका विषय समावेश गराउने ।

लागूपदार्थ दुर्व्यसनी तथा ओसारपसारः

- लागूपदार्थ दुर्व्यसनी तथा ओसारपसार विरुद्ध विद्यालय, अभिभावक र बालबालिकालाई सचेतना गर्ने ।
- दुर्व्यसनमा परेका बालबालिकाको पुनःस्थापनका लागि विभिन्न संघसंस्था तथा निकायहरूको समन्वयमा आवश्यक दुर्व्यसन उपचारको व्यवस्था गर्ने ।
- लागूपदार्थको ओसारपसारमा बालबालिकाको संलग्नतालाई नियन्त्रण गर्न सीमा क्षेत्रका नाकाहरूमा विशेष निगरानीको व्यवस्था गर्ने । यसका निम्ति प्रहरी प्रशासन तथा स्थानीय वडा र नगरपालिका बिच बलियो समन्वय गर्ने ।

यौनशोषण वा दुर्व्यवहार पहिचानको संरक्षण तथा आकस्मिक सेवाः

- गर्भमा नै बालबालिकाको लिङ्ग पहिचान गर्ने, लिङ्गका आधारमा भेदभाव गर्ने र गर्भपतन गर्ने प्रचलनलाई अन्त्य गरिनेछ । यसका निम्ति परिवारका सदस्यहरूलाई परामर्श दिनेछ । अनिवार्य खोप, जन्मदर्ता, बाबुआमासँगै बस्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।

- सेवा प्रदायकले जातजाति, लिङ्ग, धर्म, वर्ण, भाषा, भेषभूषा, सम्पन्नता वा विपन्नता, अपाङ्गता भएका नभएका, साना उमेरका र ठूलो उमेरका, भौगोलिक क्षेत्र जस्ता आधारमा भेदभाव गर्न नपाउने व्यवस्था गरिनेछ ।

- राजनीतिक सभा, जुलुसमा , अतिथि सत्कारमा बालबालिकाको प्रयोग निषेध गर्ने र यस्तो कार्यलाई निरुत्साहित गर्नेछ । यस्तो कार्यहरु रोक्नलाई सबै समक्ष जनचेतना बढाउने कार्य गर्नेछ ।

- यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक बालबालिका, कुपोषित, अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागी संरक्षण सहित समावेशी बनाउने ।

- बाल सुधार केन्द्रमा उचित व्यवस्था सहित बालबालिकाहरूलाई सुध्रिने मौका सहित हुर्किने वातावरण प्रदान गर्ने ।

- विभिन्न हानिकारक सामाजिक मुल्य मान्यता र कुप्रथाहरूको उन्मुलनमा विशेष जोड दिने र भेदभाव तथा दुर्व्यवहार, यातना, हिंसाबाट संरक्षण गर्दै परिवारमा छोरा र छोरी, अपाङ्गता भएका र नभएका, सबै सन्तानबीच हेरचाह र पालन पोषण र अवसरमा भेदभाव गर्न नपाइने व्यवस्था गरिनेछ ।

- बालबालिकाको संरक्षणको सबैभन्दा उत्तम उपाय बालबालिका परिवारमा नै रहने वातवरण श्रृजना गर्नु भएकोले बालबालिकाको पालन पोषण, हेरचाह गर्न र शिक्षा दिक्षा दिन नसक्ने विपन्न परिवारलाई आर्थिक र अन्य भौतिक सहयोग प्रदान गर्ने मापदण्ड र संयन्त्र तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

- बालबालिका माथि हुने यौन शोषण तथा दुर्व्यवहार र यसबाट बच्ने उपायबारे समुदायमा आधारित संघ संस्था वा समूह, बालबालिका, अभिभावक, शिक्षक, खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलापहरूमा प्रशिक्षक आदिलाई सचेतना अभिबृद्धि गर्ने ।

- आकस्मिक बालकोष नगरपालिकाले बालबालिकाहरूलाई आकस्मिक अवस्थामा तुरुन्त सहयोग प्रदान गर्नका लागी नगरपालिका स्तर तथा वडा स्तरमा आकस्मिक बाल कोषको स्थापना गर्नेछ । आकस्मिक बाल कोष बाल संरक्षण समितिको मातहतमा रहने छ । यस कोषमा विभिन्न संघसंस्था तथा

सरकारी कार्यालयबाट रकम प्राप्त गरी बालबालिकाको संरक्षणको क्षेत्रमा खर्च गर्न सक्ने छ ।

- बालबालिका माथि हुने यौनशोषण तथा दुर्व्यवहार र यसबाट बच्ने उपायबारे समुदायमा आधारित संघ संस्था वा समूह, बालबालिका, अभिभावक, शिक्षक, खेलकुद तथा अतिरिक्त क्रियाकलापहरूमा प्रशिक्षक आदिलाई सचेतना अभिबृद्धि गर्ने ।

- शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य सेवा प्रदायक लगायत बालबालिकासँग सम्पर्कमा आउने सेवा प्रदायकले यौन शोषण तथा दुर्व्यवहारको लक्षण पहिचान गर्ने तथा उजुरी गर्ने क्षमता अभिवृद्धि तथा उजुरी प्रणाली स्थापना गर्ने ।

९ हरिपुर्वा नगरपालिकाको बाल अधिकार समितिको संरचना:

नगरपालिकाको बाल अधिकार समितिका संरचना तथा सदस्यहरूको काम, कर्तव्य, जिम्मेवारी तथा अधिकार राष्ट्रिय कार्यविधिले तोके अनुसार हुनेछ ।

क्र. सं.	संस्था वा कार्यलय	पद
१.	उप-मेयर	संयोजक
२.	प्रशासनिक अधिकृत	सदस्य
३.	वडा अध्यक्ष्य	सदस्य
४.	कार्यपालिका	सदस्य
५.	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	सदस्य
६.	सुरक्षा निकायका	सदस्य
७.	विधालयका प्र. अ.	सदस्य
८.	बाल क्लवका अध्यक्ष्य	सदस्य
९.	अपाङग्ता भएका व्यक्ति	सदस्य
१०.	बाल बालिका तथा महिला शाखा प्रमुख	सदस्य
११	शिक्षा शाखा प्रमुख	सदस्य

१० हरिपुर्वा नगरपालिका स्तरीय बाल अधिकार समितिद्धारा बाल संरक्षण नीतिको कार्यान्वयन:

हरिपुर्वा नगरपालिकाले यस बाल संरक्षण नीतिको मार्फत विद्यमान बालबालिकाहरूसँग सम्बन्धित ऐन तथा नियमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नमा विशेष जोड दिइनेछ। यसका साथै बालबालिकाहरूलाई विभेद गर्ने र बालबालिकाको विकासमा अवरोध श्रृजना गर्ने मौजुदा ऐन, नियम, कुरीति र परम्परालाई समयानुकूल संशोधन, खारेज र सुधार गरी बालबालिकाहरूको सम्बन्धित वडामा विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको तथ्याङ्क संकलन गर्ने, अद्यावधिक गर्ने र नगरपालिका स्तरीय बाल संरक्षण तथा सम्बर्द्धन उप-समिति तथा वडा कार्यालयमा पेश गर्न बाटो निर्माण गर्नेछ।

साथै यसै बाल संरक्षण नीतिद्वारा सिर्जित समितिले वडामा बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत संघ संस्था, बाल क्लव, मञ्च, समूह, बाल संरक्षण समिति, प्यारालिगल कमिटि लगायतका निकायहरूको तयार गरी समितिमा पेश गर्ने र यस्ता निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गरी बाल अधिकार प्रबर्द्धनात्मक र संरक्षणात्मक कार्यहरू गर्ने/गराउने छ।

यस बाल संरक्षण नीति भित्र रहेका समितिले बालबालिकाको क्षेत्रमा स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी नेपाल सरकारका विभिन्न निकाय , अन्य सरकारी निकायहरू र विकासका साझेदार संस्थासँगको समन्वयमा समुदायमा आधारित कार्यक्रमहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन गराउन आवश्यक समन्वय गर्ने, तथा बालबालिकाहरूसँग सम्बन्धित कार्यक्रमको रेखदेख र निरीक्षण गरी कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक र बालमैत्रीको साथ साथै सामाजिक समावेशीकरणलाई सुनिश्चित गर्नेछ।

यस नीतिले बालबालिकाको अधिकारमा जोड दिने र शैक्षिक क्षेत्रमा बालबालिका प्रतिको नियन्त्रण र शारीरिक सजाय दिने जस्ता सोचाई र भावनामा ठूलो परिवर्तन आशा राखिएको छ। साथै यस नीतिले आफ्नो सामाजिक र भौगोलिक अवस्थासँग मेल खाने गरेर अन्तराष्ट्रिय जगतमा विकास भएका बालबालिका सम्बन्धी नवीनतम आयामलाई समेट्ने छन्। नेपालले बालबालिका सम्बन्धी विभिन्न सन्धिलाई अनुमोदन गरी व्यक्त गरेको प्रतिबद्धता अनुरुप एउटा यथार्थपरक र व्यवहारिक बालबालिका

सम्बन्धी स्थानीय स्तरको नीति तयार गरी लागू गर्नेछ। साथै यस नीतिले आफ्नो सामाजिक र भौगोलिक अवस्थासँग मेल खाने गरी बाल विकास प्रति संवेदनशील बनाई सबैमा उत्तरदायि बनाउने छ।

।। धन्यवाद ।।